

Asia: VN/3215/2021

Väliraportti: Vapaa!-Fri! -hanke vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi ikääntyvässä yhteiskunnassa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Minkälaista tukea vapaaehtoiset tarvitsisivat digitaitojen omaksumisessa?

Digitukea antavien seurakuntien kokemus on, että suurin osa kaiken ikäisistä vapaaehtoisista haluaa ja pystyy oppimaan, kunhan motivointi, opastus ja tarvittaessa taloudellinen tuki ovat kunnossa. Ihmiset oppivat eri tavoilla. Siksi digitukeakin tulisi olla tarjolla vapaaehtoisille useassa eri muodossa ja paikassa, myös kotona.

Vapaaehtoisia tulisi tarvoittaessa tukea tarvittavien laitteiden ja nettiyhteyksien hankinnassa. Pienituloiset tai suoranaudessa köyhyydessä elävät ihmiset syrjäytyvät helpommin myös digitalisaatiosta, jos heillä ei ole esimerkiksi mahdollisuutta nettiyhteyksiin tai laitteisiin, joiden avulla digipalveluja käytetään

Miten järjestöjen ja kuntien yhteistyönä voitaisiin kehittää vapaaehtoisten digitaitoja?

Tällä hetkellä kenttä on pirstaloitunut ja olisi hyvä, jos järjestöt, kunnat ja seurakunnat suunnittelisivat ja koordinoisivat yhdessä vapaaehtoisten digitaitojen kehittämistä. Digituen rakenteiden luominen ja roolien selkeyttäminen on tarpeen.

Millaisia toimia järjestöissä tarvittaisiin tai on jo toteutettu, jotta iäkkäät vapaaehtoiset voivat edelleen jatkaa toimijoina?

Seurakunnissa vapaaehtoisia tuetaan esimerkiksi työnohjauksella, vertaisryhmillä, henkilökohtaisilla keskusteluilla sekä virkistystapahtumilla. Vapaaehtoiselle järjestettävät koulutukset ja tapahtumat lisäävät motivaatiota vapaaehtoisena toimimiseen ja vahvistavat osaamisen ja oppimisen kokemusta. Toiminnassa mukana oleminen lisää merkityksellisyyden ja tarpeellisuuden kokemuksia sekä tuo arjen hallintaa tukevia rutiineja. Monessa seurakunnassa vapaaehtoiset siunataan yhdessä tulevaan toimintakauteen. Tämä koetaan merkityksellisenä, oman toiminnan arvostuksen ja

merkityksen osoituksena. Tärkeäksi on koettu myös huomata, miten paljon muita vapaaehtoisia on toiminnassa mukana.

Millaisilla keinoilla sujuvoitetaan iäkkäiden siirtymää avun saajasta/kohderyhmään kuuluvasta toimijaksi - tai toisin päin?

Esimerkiksi seurakuntien kohtaamispaikat ja yhteisöruokailut ovat matalan kynnyksen paikkoja, joihin ihminen saattaa tulla aluksi kahville, syömään tai vain olemaan. Aito, lämmin ja välitön kohtaaminen voi vaikuttaa sen, että kävijät alkavat pohtimaan, olisiko minulle tarvetta vapaaehtoisena. Kynnys avunsaajasta auttajaksi tulee tehdä mahdollisemman matalaksi.

Tutkimusten mukaan useimmat ihmiset haluavat tehdä hyvää. Kysyminen ja mukaan kutsuminen ja kertominen, että mukaan voi tulla "tavallisen ihmisen" taidoin voivat poistaa kynnystä osallistumiselle ja halulle toimia. On tärkeää kysyä ihmiseltä, mitä hän haluaisi tehdä.

Kun vapaaehtoinen lopettaa toimintansa vapaaehtoistehtävässä, on tärkeää käydä hänen kanssaan keskustelu asiasta. On hyvä saada palautetta siitä, mikä oli tehtävässä mielekästä ja mikä haasteellista. Puhutaan auki myös se, miksi vapaaehtoinen lopetti tehtävän ja miten hän haluaa olla jatkossa mukana ja minkälaisia odotuksia ja toiveita hänellä on, jotta hän pystyisi kokemaan edelleen osallisuutta ja merkitystä seurakunnan jäsenenä.

Millä tavoin koulut, oppilaitokset, nuorisotoimi ja muut lasten ja nuorten kanssa toimivat julkisen sektorin tahot voisivat innostaa nuoria osallistumaan vapaaehtoistoimintaan?

Kirkon kerhonohjaaja- ja isostoiminta, nuorteniltojen ja leirien erilaiset vastuutehtävät antavat nuorille mahdollisuuden kasvuun ja omien vahvuuksien löytämiseen ja kehittämiseen sekä merkityksellisyyden kokemiseen. On tärkeää, että nuoret pääsevät itse suunnittelemaan ja toteuttamaan toimintaa. Nuorilla on myös oikeus itse määritellä, kuinka paljon he osallistuvat.

Hallitustyöskentelyihin ja luottamustoimiin motivoituu osa nuorista, mutta usein heidänkin intonsa joutuu koetukselle, mikäli ko. työskentelyssä nuoren ääntä ei sellaisenaan kuulla riittävästi. Tämä on koettu esim. kirkon luottamuselimissä.

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen järjestelmien on oltava selkeät, jotta nuori tietää, miten hänen opintopisteensä kertyvät ja mihin kaikkeen ne voidaan hyväksi lukea. Näin nuoren oikeusturvasta välitetään. Kun kriteeristö on yhteinen riippumatta siitä, kertyykö osaaminen oppilaitoksen tai harrastustoiminnan piirissä, se kannustaa ja palkitsee monialaisesti. Sen sijaan useiden rinnakkaisten järjestelmien käyttö puolestaan etäännyttää ja tekee systeemin sekavaksi, jolloin osaamisen hyödyntäminen hankaloituu ja motivaatio laskee.

On luonnollista, että nuoren on vaikea sitoutua paikalliseen vapaaehtoistoimintaan kovin pitkäaikaisesti, koska hän elää itsenäistymisen ja muutosten aikaa. Myös virtuaalinen osallisuus on arvokasta, jolloin toiminta ei ole sidottu tiettyyn aikaan ja paikkaan.

Lukioissa voidaan suunnitella auttamisen ja vapaaehtoisuuden näkökulmasta moduuleita, joissa on useita yhteistyökumppaneita mukana (esim. seurakunnan diakoniatyö ja SPR:n lähimmäispalvelu)

Mitkä toimet auttaisivat vapaaehtoistoimintaa koordinoivia tahoja kehittämään ja ylläpitämään tuetun vapaaehtoistoiminnan mallia osana toimintaansa?

Tuetussa vapaaehtoistoiminnassa viestinnän tulee olla selkokielistä ja monikanavaista. Toimintaympäristöt on hyvä valita kaikille sopivan suunnittelun periaatteita noudattaen eli valitaan kohteita sekä toiminnan tiloja, joissa fyysisen esteettömyyden osalta asiat ovat kunnossa. Tärkeää on kysyä vapaaehtoisiksi haluavilta itseltään, millaisista tehtävistä he ovat kiinnostuneita, mistä he haaveilevat ja millaisissa tehtävissä he ovat omasta mielestään hyviä.

Mikä merkitys julkisella rahoituksella on tai tulisi olla toiminnan kehittämisessä ja tukemisessa?

Rahoituksella on merkittävä rooli, sillä siten osoitetaan konkreettisesti kaikkien ihmisten osallisuuden ja toimijuuden tärkeys. Rahoituksen kautta mahdollistuu vapaaehtoinen toimijuus ja parhaassa tapauksessa resurssit luovat väylää vapaaehtoistyön kautta myös työllisyydelle.

Onko toiminnassanne tullut esiin haasteita liittyen työttömän oikeuteen toimia vapaaehtoisena?

Vapaaehtoistoimintaa koskeva lainsäädäntö näyttäytyy seurakuntien näkökulmasta pirstaleiselta ja vaikeasti hallittavalta. Työttömän oikeudessa toimia vapaaehtoisena on ilmennyt haasteita. Laki mahdollistaa osallistumisen tavanomaiseen yleishyödylliseen vapaaehtoistoimintaan, ei kuitenkaan sellaiseen tehtävään, josta maksetaan jossain muualla palkkaa. Tämä on saattanut jossain tapauksissa vaikuttaa siten, ettei työtön uskalla osallistua vapaaehtoistoimintaan, koska pelkää menettävänsä toimeentulonsa.

Onko toiminnassanne noussut esiin lainsäädännöstä tai viranomaisvaatimuksista johtuvia haasteita?

Vapaaehtoisten palkitseminen ja kulujen korvaaminen vaatii selkeyttämistä. Monessa seurakunnassa on epäselvyyttä siitä, miten vapaaehtoista voi palkita ja millaisia kuluja voi korvata. Nämä kaikki vaatisivat selkeyttämistä ja ohjeiden kokoamista yhteen paikkaan, josta toimijoiden olisi helppo löytää kaikki vapaaehtoistoimintaa koskevat lainsäädännön asiat.

Minkälaista yhteistyötä kuntien, hyvinvointialueiden ja kansalaistoimijoiden välillä tulisi olla ja missä asioissa?

Vapaaehtoisten tehtävät ovat seurakunnissa moninaisia ja liittyvät esimerkiksi vertaistoiminnan, arjessa selviytymisen avun ja yksinäisyyden ehkäisyyn toteuttamiseen. Vapaaehtoistoiminta edistää hyvinvointia ja terveyttä, sekä tekijöiden että tukea saavien. Seurakuntien toiminnan laajuutta ja merkitystä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäjinä ei välttämättä aina tunnisteta. Tätä seurakuntien roolia on hyvä tutkia, täsmentää ja kehittää muuttuvassa tilanteessa yhdessä kuntien, hyvinvointialueiden ja muiden kansalaistoimijoiden kanssa keskinäisen kumppanuuden näkökulmasta.

Suomessa on myös vahvaa omatoimista vapaaehtoistoimintaa. Kansalaistoiminta tarjoaa eri elämäntilanteissa oleville ihmisille mahdollisuuden toimia itsensä ja yhteisön hyväksi. Monimuotoisen inhimillisen vuorovaikutuksen tietoinen ja onnistunut mahdollistaminen on kansalaistoiminnan tärkeä yhteiskunnallinen rooli. Näistä kohtaamisista syntyy paljon hyvää: yksinäisyys lievittyy, sosiaaliset taidot elpyvät, sosiaaliset etäisyydet kaventuvat ja ymmärrys toisenlaisesta todellisuudesta laajenee, toimintakyky paranee, psyykinen ja fyysinen hyvinvointi lisääntyvät. Tämän edistämiseksi eri toimijat, seurakunnat, kunnat, hyvinvointialueet ja muut toimijat, voivat yhdessä suunnitella ja kehittää toimintaansa.

Saloranta Teija
Kirkkohallitus